

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 3834/01

בג"ץ 5185/01

בפני: כבוד הנשיאה ד' ביניש
כבוד השופטת א' פרוקצ'יה
כבוד השופט י' דנציגר

העותרים בבג"ץ 3834/01: מי מוחמד חמדאן ועוד 27 אח'
העותרים בבג"ץ 5185/01: פאדי בדריה (קטין) ועוד 911 אח'

נ ג ד

המשיבים בבג"ץ 3834/01: 1. עיריית ירושלים
ובבג"ץ 5185/01: 2. משרד החינוך והתרבות

עתירות למתן צו על תנאי –
בקשה לפי פקודת בזיון בית משפט

תאריך הישיבה: י"ג בשבט התשע"א (18.01.2011)

בשם העותרים בבג"ץ 3834/01
ובבג"ץ 5185/01: עו"ד דניאל זיידמן

בשם המשיבה 1 בבג"ץ
3834/01 ובבג"ץ 5185/01: עו"ד דן בן טל

בשם המשיב 2 בבג"ץ
3834/01 ובבג"ץ 5185/01: עו"ד אילאיל אמיר

החלטה

הנשיאה ד' ביניש:

1. מצבה של מערכת החינוך במזרח ירושלים נידון בבית משפט זה בגלגולים שונים משך שנים. קרוב לעשר שנים לאחר שניתן פסק הדין בעתירות שלפנינו המשכנו לעקוב מקרוב אחר ההתפתחויות בכל הנוגע להוספת בתי ספר וכיתות לימוד לילדים במזרח ירושלים, כדי לקדם את הטיפול בנושא. ראשיתם של ההליכים בשתי עתירות שהגישו עמותות ושורה של אנשים פרטיים, ובהן ביקשו מבית המשפט להורות

למשיבים – עיריית ירושלים ומשרד החינוך – לקלוט את העותרים, ילדים בגיל לימוד חובה חנם, בבתי ספר רשמיים במקום מגוריהם או בסמוך לו. זאת, בהתאם להוראות חוק לימוד חובה, תש"ט-1949 (להלן: חוק לימוד חובה). לחלופין, בית המשפט התבקש לקבוע כי היה ולא תהיה אפשרות לקלוט את התלמידים במוסדות חינוך רשמיים, תוטל על המשיבים חובה לממן את שכר הלימוד בבתי ספר פרטיים, ובכלל זה את הוצאות הנסיעה לבתי הספר הללו.

2. ביום 19.7.2001 ניתן בעתירות צו על תנאי, וביום 29.8.2001 ניתן בהן פסק דין חלקי והחלטה (המשנה לנשיא ש' לוי, השופטת ד' זורנר, והשופטת (כתוארה אז) ד' ביניש). בפסק הדין קיבל בית המשפט שניים מראשי העתירות. ראשית, נקבע בפסק הדין כי העותרים, וילדים אחרים כמותם, יוכלו להירשם בכל שנה ללימוד בבתי ספר בהתאם להוראות חוק לימוד חובה. שנית, פסק הדין עיגן את התחייבות המשיבים לבנות 245 כיתות לימוד חדשות במסגרת תוכנית רב-שנתית לארבע שנים. לצד אלה, בית המשפט ציין כי "[אין מקום בגדר עתירה זו לתת סעד הצהרתי גורף המחייב את המשיבים בכיסוי שכר לימודם של ילדים תושבי מזרח ירושלים במוסדות שאינם מוכרים". עם זאת, בית המשפט קבע כי אין בפסק הדין "כדי לחוות דעה לגבי השאלה אם הדין מעמיד לזכותם של ילדים שנמנע מהם ליהנות מהזכויות המגיעות להם לפי חוק לימוד חובה לתבוע את זכויותיהם לפי החוק האמור". בית המשפט הורה עוד כי העתירות תשארנה תלויות ועומדות. בהתאם, בית המשפט קיים מספר ישיבות תזכורת סמוך לאחר מתן פסק הדין. בשנת 2002 קבע בית המשפט כי העתירות מיצו את עצמן, אולם נקבע כי ככל שטענות העותרים יצדיקו פניה נוספת לבית המשפט, הם יוכלו לעשות כן.

3. בשנת 2005 הגישו העותרים בקשה לפי פקודת בזיון בית משפט. בבקשה נטען כי המשיבים אינם עומדים בהתחייבויותיהם בהתאם לתוכנית הרב שנתית, וכי בפועל, הפערים בין צרכי התלמידים במזרח ירושלים ובין המענים הניתנים על ידי המשיבים הולכים ומתרחבים.

4. לבקשת בא-כוח העותרים, עו"ד דניאל זיידמן, מאז הוגשה בקשת הביזיון ועד היום ניהלנו מעקב צמוד ועקבי אחר ביצוע פסק הדין והתקדמות הליכי הבינוי במזרח ירושלים. נמנענו מלדון בהליכי הביזיון לגופם, משום שסברנו כי יש לקדם פתרונות מעשיים לבעיה. קיימנו שישה דיונים בעתירות והורינו לצדדים להגיש לבית המשפט מספר רב של הודעות מעדכנות שמטרתן להצביע על ההתקדמות בהליכי הבינוי

ובמציאת פתרונות למצוקת מוסדות החינוך הרשמיים במזרח ירושלים. בשלהי שנת 2006, נוכח ההתקדמות האיטית בפעולות המשיבים, הורינו כי יתייצבו לפנינו אישית מנכ"ל משרד החינוך, ראש אגף התקציבים באוצר, מנכ"ל עיריית ירושלים וראש מנח"י (מינהלת חינוך ירושלים). בהמשך לכך, מינתה עיריית ירושלים "פרויקטור" מטעמה לקידום הנושא, ואף הוקמה ועדה בין-משרדית, שתפקידה לקשר בין הגורמים השונים האחראים לפתרון הבעיה. גם בא-כוח העותרים קיים קשר ישיר עם נציגי העירייה וסייע בידם במציאת פתרונות בשטח. את המעקב יוצא הדופן והממושך קיימנו נוכח המורכבות הרבה של אופן יישום פסיקתנו ומתוך שתי הנחות שלא היו שנויות במחלוקת. האחת, שעל הרשויות במדינה מוטלת חובה לקיים את הוראות חוק לימוד חובה וליתן לילדי מזרח ירושלים חינוך חובה חנם. והשניה, כי הפער בין המצב בפועל לבין התוצאה הנדרשת מחייב הקצאת אמצעים ומשאבים רבים ופעולות חיוניות מצד המדינה והעירייה. שורת הצעדים שנקטנו משנת 2007 אמנם הניבו פרי, ואכן ניכר היה שיפור משמעותי בקצב ההתקדמות – בעיקר בתחום של בינוי כיתות לימוד חדשות – אולם אין חולק על כך כי שיפור זה אינו מספק ואינו מגשר על הפער שבין הצורך החיוני בתוספת משמעותית של מוסדות חינוך במזרח ירושלים לבין המצב הקיים.

5. בהחלטה מיום 1.7.2009 (הנשיאה ד' ביניש, השופטת ע' אדבל והשופט ח' מלצר) ציינו כי "באופן יוצא דופן מלווה בית המשפט משך שנים את העתירה, וההליכים המיוחדים המתקיימים באופן תקופתי בתיק זה הם אך ורק משום קיומה של בעיה אובייקטיבית רצינית ורחבת היקף שפתרונה מורכב משלבים של ביצוע וכוון בתקציבים נכבדים". עם זאת, קבענו, "אין חולק כי מדובר בחובה המוטלת על הרשויות – משרד החינוך ועיריית ירושלים בשיתוף האוצר ליתן מוסדות חינוך לילדי ירושלים המזרחית". לפיכך, החלטנו כי נמשיך לעקוב אחר ביצוע התוכניות שהוגשו על ידי המשיבים למימוש הפקעת קרקעות עליהם ייבנו בתי ספר ולהכנת תוכנית בינוי.

בהתאם להחלטה זו הוגשו לעיוננו הודעות עדכון נוספות. הודעות העדכון, ובמיוחד ההודעות המפורטות מטעם בא-כוח עיריית ירושלים – האחרונה שבהן מיום 2.11.2010 – מתארות את האמצעים שנקטו לאיתור ולקיום הליכי הפקעה, איחוד וחלוקה; בנייה חדשה של בתי ספר ותוספות בנייה לבתי ספר קיימים; שכירת מבנים שיכולים לשמש ככיתות לימוד; והליכי תכנון בשלבים שונים למבני לימוד חדשים. עוד עולה מהודעות העדכון כי נכון לשנת הלימודים תשע"א לומדים במערכת החינוך הרשמית במזרח העיר כ- 42,390 תלמידים – גידול של כ-40% בעשור האחרון.

6. במסגרת הדיונים שקיימנו בעתירות שלפנינו ציינו מספר פעמים כי העתירות, למצער במתכונתן הנוכחית, מיצו את עצמן וספק אם ניתן להוסיף ולקדם את הנושא משמעותית מעבר למה שנקבע בפסק הדין המקורי ובהליכים שקיימנו בבקשה לפי פקודת בזיון בית משפט. ציינו זאת, בין היתר, נוכח קיומה של הוועדה הבין-משרדית וההליכים השונים הננקטים על ידי המשיבים; הגם שאמרנו לא אחת, ואנו שבים ומציינים גם כעת, כי ההתקדמות במתן פתרון לבעיית החינוך במזרח ירושלים היא איטית מדי וניכר כי הרשויות כולן כשלו ולא עמדו במשימה. לקראת הדיון שקיימנו ביום 18.1.2011, קיבל בא-כוח העותרים, עו"ד זיידמן, את עמדת בית המשפט, והגיש בקשה למחיקת העתירה. בבקשה, ובדיון שקיימנו בעל פה, ציין עו"ד זיידמן כי גם העותרים הגיעו למסקנה כי העתירה מיצתה עצמה, וכי הליך זה אינו הפלטפורמה המשפטית הראויה לחולל את השינויים הנדרשים.

7. בשלב זה נראית בעינינו עמדתו של עו"ד זיידמן. אמנם, באופן חריג היה בית משפט זה נכון לעקוב אחר יישום פסק הדין. בית המשפט אף היה נכון להורות על התייצבות כל הגורמים המעורבים לפנינו לדיונים, ואף הורה כי ההודעות המעדכנות יוגשו בליווי תצהירים של בעלי תפקידים בכירים בעיריית ירושלים ובמשרד החינוך. ואכן, כפי שאף ציין בא-כוח העותרים, דומה כי אין חולק על כך שחלה התקדמות בפתרון בעיית החינוך במזרח ירושלים – כאמור, אכן התקדמות אך בהחלט לא מספקת. מהודעות העדכון מתברר כי בעשור האחרון נבנו כ-257 כיתות לימוד וקיימות תוכניות, בשלבים שונים, לבניית כ-400 כיתות נוספות. עוד עולה כי המדינה העמידה לרשות עיריית ירושלים כ-30 מיליון שקלים לצורך הפקעת קרקעות שיעודן בניית בתי ספר. חלק מהליכי הפקעה – האיטיים והמסורבלים מטיבם – קוצרו, על מנת לזרז את ההליך ולהתחיל בהליכי בנייה. תוכניות לבינוי בתי ספר, לשכירת מבנים ולתוספות בנייה, נמצאות כיום בהליכי ביצוע בשלבים שונים. עוד נמסר לנו כי הולך וגדל מספר בתי הספר במזרח ירושלים המקבלים מעמד של בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים, ובכך, זוכים לתקצוב מהמדינה ומהרשות המקומית, אשר אמור להפחית את תשלומי ההורים לבית הספר.

אף כי יש לברך על ההתקדמות, חשוב לציין כי נעשה מעט מדי ולאט מדי. חובת המדינה לספק חינוך רשמי לילדי מזרח ירושלים בעינה עומדת. כך גם חובתה של המדינה לפעול בהתאם לפסק הדין, ובהתאם להתחייבותיה בפני בית משפט זה במסגרת ההליכים בבקשה לפי פקודת בזיון בית משפט. חזקה על המשיבים שימשיכו

לפעול ביתר שאת לקידום פתרונות הבינוי במזרח ירושלים וכן למציאת פתרונות חלופיים, ככל שיש בהם כדי לתת מענה, ולו זמני, לצורכי ילדי מזרח העיר.

8. כחלק מהשיקולים למחיקת העתירות שלפנינו, הבאנו בחשבון כי ביני לביני הוגשה עתירה נוספת (בג"ץ 5373/08) שעניינה אף הוא בשאלת קיום החובה לפי חוק לימוד חובה כלפי ילדי מזרח ירושלים, ולפיכך הורינו כי היא תישמע במאוחד עם העתירות שלפנינו. בעתירה זו התבקש בית המשפט להורות למשרד החינוך להקים מנגנון מינהלי להחזר שכר הלימוד לילדים ממזרח ירושלים אשר לא נמצא להם מקום במערכת החינוך הרשמית, על פי סעיף 6(ג) לחוק לימוד חובה. בעניינה של עתירה זו יינתן פסק הדין בנפרד.

9. בכפוף להערותינו אלה, ולפי בקשת העותרים, העתירות נמחקות. טענותיהם של העותרים נשמרות להם, אם וככל שתהיה להם עילה לפנות בעתיד לבית משפט זה. בנסיבות יוצאות הדופן של ההליכים לפנינו, אנו רואים לציין את המאמץ והעבודה הרבה שהשקיע בא-כוח העותרים, עו"ד זיידמן, בין היתר, גם בכך שסייע למשיבים במציאת פתרונות מעשיים למצוקה הרבה. בהתחשב בהשתלשלות העובדות, במספר הדיונים שקיימנו ובמאמצים הניכרים שהשקיע בא-כוח העותרים במציאת פתרון לבעיה, ישלמו המשיבים לעותרים הוצאות משפט בסך 30,000 ₪.

ה נ ש י א ה

השופטת א' פרוקצ'יה:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

השופט י' דנציגר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בהחלטתה של הנשיאה ד' ביניש.
ניתן היום, ב' באדר א' התשע"א (06.02.2011).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ה נ ש י א ה